

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 22 Sayı: 44 (Year: 22 Issue: 44)

Eylül 2019-Şubat 2020 (September 2019-February 2020)

E-ISSN: 2149-9098

Değini

Kadınların Ev Üzerine Anlatıları: Anlatıl(amay)an Hikâyeler

Mine Gencil Bek*

Almanya'da *Göçmen Kadınlar Birliği*'nin son Genel Kurulunda, kadınların yazmayla kurduğu ilişki hakkında topluca düşünmemize ve sonra eylememize vesile olmak üzere “ev” konusunu seçtim. Kısaca şöyle sordum: “Ev sizce ne demek, birkaç paragraf yazar mısınız?” Çoğunlukla beklediğimden de kısa cevaplar olsa da, 31 kadın ev üzerine yazdı ve yazdıklarını paylaştı. Elbette böylesi bir konu, ileride küçük gruplarla ve farklı tekniklerle derinlemesine çalışarak geliştirilmek üzere duruyor. Ancak burada kısaca özetlemek gerekirse, en başta şu söylenebilir ki, bu anlatılarda ev, göçmenlikle ilgili olmaktansa, yazarların kadın ya da ücretli emekçi kimlikleri ve deneyimleri üzerinden kurgulandı.

Kadınların çoğu evi ve anneliği, adeta reklam anlatılarındaki gibi ifadelerle idealize ederek olumlu kurguladılar. Buna göre, onların ifadelerini aynen alıntılırsam, ev “mahrem olan”, “aile”, “yuva”, “rahatlık”, “huzur”, “sıcaklık”, “mutluluk”, “güven” demektir. Bu

* Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümündeki görevinden, 7 Şubat 2017 tarihinde yayımlanan 686 sayılı KHK ile ihraç edilen “barış akademisyeni.” Siegen Üniversitesi Locating Media Araştırma Merkezinde DFG desteği ile araştırmacı olarak çalışmaktadır.
Orcid no: 0000-0001-5699-7637, minegencilbek@gmail.com

anlatılarda “barınak” olan, “dinlenen” ev, ailenin veya evin de bu sistemle ilişkileri fazlaca sorgulanmadan adeta sistemden, kapitalizmden ayrı bir alan olarak görüldü: “ ‘Of, nihayet!’ dediğim yer.” (46 yaşında, ücretli çalışan, Almanya doğumlu bir kadın). Bu anlamıyla da, katılımcıların ifadeleriyle söylersem, ev “özgürlük” demektir; “istediğin gibi şekillendirdiğin bir yer” idi. Oysa, John Berger’in de dediği gibi, ev de vatan da erkek tarafından tanımlanır; özel mülkiyet ve *patriarka* ile kadını edilginleştirir ve birbirlerini kurarlar.

Eve dair ev işi, annelik gibi eşitsiz sorumlulukları dile getiren birkaç kadın oldu. 38 yıldır Almanya’da yaşayan ve halen çalışan 57 yaşındaki bir kadının bu soruya cevabı ise hem yazmayla kurduğu ilişki hem de eve eleştirel bakışı açısından, kısaltılarak da olsa, alıntılanmayı hak ediyor:

Çocukluğumda duyduğum bir tekerleme vardı: “Herkes evine, evli evine, evi olmayan sıçan deliğine!” Ev ile evli olmak arasındaki bağı anlayamazdım. Çocukluğum ve gençliğim “ev”den kaçmakla geçti. Ev, temizlik işlerine yardım etmek, sofrayı kaldırmak, evdeki kurallara uymak ve çok konuşmamak demektir. Evin dışındaki yaşam ise çok cazibeliydi. Arkadaşlarla buluşmak, sinemaya gitmek, eyleme gitmek, yaşlılarla gülmek ve şakalaşmak evin dışındaki yaşamda mümkündü... Burada eviyle evli kadınların farkına vardım. Kadına kendini geliştirme ve gerçekleştirme olanakları verilmediğinde kadın bütün yaratıcılığını evine yansıtıyordu. Ruhunu evine hapseden kadınlar vardı. Kadın ne yaparsa yapsın bir “baba evi”, bir “koca evi” vardı. Kendi başına yaşayan, çocuklarını yalnız büyüten, kendi emeğiyle yaşayan kadın görülüyordu... Kadını geleneksel rolle esirleştiren ev anlayışı yerine içinde her bireyi özgürleştiren, geliştiren ev için mücadelede ben de varım.

Pek çoğu yıllardır zaten Almanya’da yaşayan, bir kısmı Almanya’da doğmuş olan ikinci ve üçüncü kuşak kadınlar olduğundan, evi ülke, kendisini göçmen olarak kuranların sayısı çok fazla değildi. Kurulduğunda da, harika bir biçimde konuyu sabit bir zemine yerleştirmektense daha dinamik bir açıdan kavrayanlar oldu. Örneğin, bir kadın kendisini kaplumbağaya benzetti: “Her yer evimiz, sırtında taşıyorsun.” 41 yaşında ve Almanya’da doğup büyümüş olan kadın, bu düşüncelerini çok güzel bir biçimde şöyle ifade etti: “Ev dediğimizde aklımıza belki sabit, yerinden oynayamayan, ağır ve yüklü bir nesne geliyor. Dünyaya, uzaklara, yakınlarla baktığımızda, göç tarihine ve savaştan kaçan mültecilere

baktığımızda, evini sırtında taşıyan kaplumbağa gibiyiz aslında... her yer evimiz olabiliyor.”

Ev üzerine yapılan eleştirel çalışmalara bakıldığında, evin bir inşa olduğunun vurgulandığını ve bu vurgudan da hareketle evin (yuva ya da vatan diye de okunabilir aynı zamanda) kimin olduğuna dair iddiaların sorgulandığını görüyoruz sıklıkla. Bu çalışmalarda ev sadece özellikle ana akım medya ve popüler kültür tarafından idealize edildiği gibi aidiyet, içerme ve güvenlik olarak görülmeyip, bunlarla gerilimli bir biçimde tam tersine yabancılaşma, dışlama ve gözetim boyutlarını da içeriyor. Burada ev, bir bina olarak ev de, özel, mahrem ilişkilerimizi yaşadığımız yuva da, ulus-devlet ya da vatan olarak hayali bir biçimde kurulan her türlü söylemsel inşa da olabilir. Bu eleştirel tartışmaları en derli toplu biçimde okuduğum Paolo Boccagni'nin (2017) *Migration and the Search for Home. Mapping Domestic Space in Migrants' Everyday Lives* başlıklı kitabından burada biraz ayrıntılıca söz etmek istiyorum.

Evi bir süreç olarak kavrayan kitapta ev dışında, bir de, evi ya da yurdu “yapma”, evine ya da yurduna dönüştürme olarak çevirebileceğim *homing* kavramı kullanılıyor (Boccagni, 2017: 23 vd.). Bunun da bilişsel, normatif ve duygusal boyutları var: Neresi ev? Burada ve şimdi mi olan? Olmayan mı? Nasıl olmalı? Nasıl hissettirmeli? Evin ve ev olmayanın izini nasıl ve neden sürüyoruz? Yazar bu sorularla, sürecin nasıl da açık uçlu ve politik bir süreç olduğunun altını çiziyor. Maddi (ya da somut diye okunabilir) ve maddi olmayan (somut olmayan) deneyimlerle süreçte gerçek ve ideal olan arasındaki açığı kapatmaya çalışıyoruz aslında. O nedenle, aşinalığı, güvenliği önemseyip hayat koşullarımızı kontrol edebilmeye çalışıyoruz. Hage'nin 1997 yılında yayınlanan çalışmasından hareketle yazarın söylediği gibi, konuştuğumuz dil, yeme-içme, sosyallik ve tüketim ile aslında geçmiş evimizi yeniden üretiyoruz; kültürel ve duygusal olarak maziyle ilişkilendiriyoruz ve mazinin kopup gitmesine izin vermiyoruz. Bir yanda mazi var; hatta ona duyulan özlem; bir yanda da geleceğe duyulan özlem. Geldiğimiz yerin koşullarına bu gözle bakıyoruz. İşte evi inşa etme süreci, aslında, geçmişteki ile bugünkü eve dair duyularımız arasındaki uçurumu kapama çabası (Boccagni, 2017). Ev bir yer, ilişkiler seti ve duygusal deneyim ve de bir insanın hayatı boyunca ya da kuşaklar boyu zaman içinde değişir. Bu sürecin zorluğundan olsa gerek, yazar göçmenlerde ya çoğunlukla idealize

edilen bir geçmiş ya da gelecek ev tahayyülü olduğunu, ama şimdinin olmadığını, hatta gelecek tahayyülünün şimdinin stresinden, bugün evde hissedememenin stresinden kaçmak için yaratıldığını söyler. Doğrusu bu satırları okurken ben kendi adıma çok sarsıldım. Bende de, iki yıl önce geldiğim Almanya'dan durup baktığımda, geçmiş ve gelecek var, ama şimdi yok(tu).

Yazarın da belirttiği gibi, ait olmak ve kontrol etmek birbirinden farklı; ikincisi daha zor ve genellikle birincisi daha çok dile getiriliyor. Aidiyet de önemli ve saygı, tanınma ve eşitliği içeriyor. Öte yandan kontrol ise istediği hayatı yaratmak, özel ya da kamuda ev gibi olanı nasıl görüyorsa öylesini yaratmak demek. Özetle, kitap evi bir çıktı değil, bir süreç olarak görerek daha ilerici, geliştirici bir perspektif sunuyor. Ev bir toprak parçasına, vatana, köke bağlı olmaktan da çıkarak, ilişkiselliği ve akıcılığı öne çıkarıyor; çeşitli rotalar, yollar içeriyor.

Elbette, hem kadınların anlatılarında hem de yukarıda özetlenen kitaptaki düşüncelerde görüldüğü gibi, ev üzerine düşünme politik bir şey. Göçmenlikle ilgili pek çok ana akım çalışmada sabit bir biçimde kavranarak göçmenlerin evinin neresi olduğu ve kendilerini nereye ait hissettikleri sürekli sorulmaya devam edilirken, neyse ki göçü taleplerin, savların öne sürüldüğü, çatışmanın yaşandığı bir politik mesele olarak kavrayan, aynı zamanda göçü açık uçlu ve devam eden süreçler olarak gören eleştirel yaklaşımlar da belirginleşmeye başladı. John Berger'in (1984) de dediği gibi, darısı, evi yaşadığımız hayatın anlatılmamış hikâyesi olarak çerçeveleyip hayat hikâyelerimizi anlatabildiğimiz günlere. O zamana kadar da, ayrı bir ev olamayacaksa bile, Virginia Woolf'un (2012) yıllar önce dediği gibi, kendimize ait bir oda talep edelim, oluşturalım, yaratalım. Ruhumuzu bir eve hapsedemeyelim, yazalım.

Kaynakça

Berger, John (1984). *And Our Faces, My Heart, Brief as Photos*. Vintage: London

Boccagni, Paolo (2017). *Migration and the Search for Home. Mapping Domestic Space in Migrants' Everyday Lives*. Palgrave: New York.

Woolf, Virginia (2012). *Kendine Ait Bir Oda*. İletişim: İstanbul.